

Zelije SHALA

ORGANIZIMI I VULLNETARËVE PËR MBROJTJEN E KUFIJVE TË KOSOVËS, MË 1944-1945

Gjendja e tensionuar në kufijtë e Kosovës më 1944 ndikoi në formimin e reparteve vullnetare, të cilat do të ngarkoheshin në ruajtjen e paprekshmërisë të vijave kufitare të Shqipërisë etnike. Kjo u bë edhe për shkak të sulmeve të shpeshta që ndërmerrnin bandat çetnike dhe brigadat partizane. Reparte vullnetare shqiptare u formuan në tërë Kosovën, ndërsa rajoni i Suharekës ishte zona që dha mjaft vullnetarë për mbrojtjen e kufijve shqiptarë.

Rreziku në rritje e sipër nga forcat çetnike dhe partizane në tërë territorin e Kosovës ndikoi që përfaqësuesit e viseve të kërcënuara të kërkonin ndihmë edhe nga Krahina e Lumës¹. Për këtë qëllim në prill të vitit 1944 atje u dërgua një delegacion i përbërë nga Hamdi Llausha, Ahmet agë Suhareka dhe Jashar Alishani, të cilët i shoqëroi Sheh Ali Bogdani. Ata u takuan me Muharrem Bajraktarin në Domaj² për t'iu ofruar ndihma materiale dhe vullnetarë të tjerë. Kjo kërkesë nuk u plotësua kurrë qoftë nga nacionalistët, qoftë nga rrethet e atëhershme qeveritare. Të ballafaquar me këto rreziqe, shqiptarët e Kosovës u detyruan të organizoheshin ashtu si mundën

1 Shefqet Hoxha, *Muharrem Bajraktari e misionet britanike 1943-44*, Tiranë 2000, f.38.

2Po aty.

dhe ditën, gjithnjë duke pasur synim parësor ruajtjen e tërësisë tokësore të Kosovës. Ndihma nuk do të vijë nga asnjë anë, sepse sipas të dhënave konstatojmë që edhe gjermanët ua kishin lënë duart e lira të vetorganizimit dhe të vetëmbrojtjes qoftë të kufijve qoftë të territorit në tërësi.

Vullnetarët e Komunës së Suharekës u organizuan nga atdhetarët e dalluar, si: Mulla Nura, Jakup Peçani, Sadri Azemi dhe të tjerë. Vendluftimi i këtyre grupeve të rrethit të Suharekës, për mbrojtjen e kufirit quhet “Livadhet e Gjakut” në rrethin e Rozhajës dhe Kollashinit. Në këtë pjesë të kufirit të Shqipërisë etnike u zhvilluan përleshje të rrepta që zgjatën përafërsisht dy muaj³. Fatkeqësisht, në këto luftime pati të vrarë nga ana e grupeve vullnetare; në pjesën e Kollashinit ranë Ali Sadri Llugagjiu dhe Rrahman Sinan Kolgeci, e pati edhe disa të plagosur.⁴

Përparimi shumë i shpejtë i brigadave partizane-sllave në drejtim të kufijve të Kosovës, veçanërisht nga ana e Dragashit, i shtyri organizatorët e vullnetarëve që pjesën më të madhe të ushtarëve dhe armatimin t’i dërgonin për ta mbrojtur Dragashin.⁵ Rezistenca e vullnetarëve shqiptarë në mbrojtje të Shqipërisë etnike e shtyri gjeneralin Tito dhe udhëheqjen e lartë të Shtabit Suprem të UNÇJ-së të përdornin taktikë me qëllim të marrjes sa më të lehte të territorit të Kosovës. Pra, duke përdorur dredhi, Shtabi Supremi i UNÇJ-së të Jugosllavisë i bëri kërkesë, në fillim të tetorit 1944, Shtabit Suprem të Shqipërisë, e cila e miratoi kërkesën dhe i dërgoi për në Kosovë, Brigadën III dhe V të Shqipërisë.⁶ Faktikisht këto brigada u përdorën për të shtypur qëndresën e kosovarëve⁷ përballë

3 Dëshmi e Zarife S. Emrullahut, në shtatorin e vitit 1999. Të gjitha dëshmit janë marrë nga Z. Sh.

⁴ Dëshmi nga Faik Muça, arsimtar, 2001.

5A.K. Fondi gjykata ushtarake Prizren: Lënda penale viti 1945-47:nr.l-173 nr. Kutia 1.

⁶ Fadil Hoxha, Materiale punimet nga Simpoziumi: *Njësitët e armatosura të Kosovës 1941-45*, Prishtinë, 1974.

7A.K.Fondi Gjykata ushtarake Prizren: Lënda penale viti 1945-47:nr.l-173 Nr. Kutia I.

partizanëve sllavo-komunistë. Dhe, së bashku brigadat partizane jugosllave dhe ato shqiptare bënë sulmin e papritur më 5 tetor 1944 në Dragash, i cili me atë rast dhe u “çlirua”⁸, ndërsa më 6 tetor u morë edhe i tërë rrethi i Gorës. Pastaj, aradhat partizane e kaluan Drinin dhe depërtuan drejt Gjakovës dhe Tropojës. Prej 5 deri më 14 tetor Brigada I dhe e IV Kosovare dhe Brigada e III dhe e V e UNÇ-së të Shqipërisë zhvilluan luftime të pandërprera për pushtimin apo siç thuhej “çlirimin” e territorit në jug të Prizrenit dhe të Gjakovës.⁹ Pasi që morën komunat Zym, Damjan, Vogovë, Ponoshec dhe tërë Malësinë e Gjakovës d.m.th. nënprefekturën e Tropojës vazhduan depërtimin drejt Prizrenit, Gjakovës dhe Pejës.¹⁰

Vullnetarët shqiptarë, të cilët ishin rreshtuar në mbrojtje të kufijve të Kosovës, u tërhoqën sepse duke vërejtur se divizionet shqiptare me flamurin kombëtar që kishte yllin mbi shqiponjën dykrenore nuk deshën të luftonin ngase për ta, të luftosh kundër flamurit që e vunë në ballë për të luftuar armiq të tërë, ishte sikur t’i shpallje luftë kombit shqiptarë në tërësi.¹¹ Në këtë mënyrë u lanë terren të lirë brigadave partizane për ta marrë qytetin e Prizrenit më 17 nëntor 1945 dhe Suharekën.¹² Në Suharekë vendoset për një kohë të shkurtër Brigada V e Shqipërisë dhe kërkoi vullnetarë, ku arriti të merrte disa njerëz dhe u nisë për në Sanxhak.¹³ Në Komunën e Suharkës, për një kohë të shkurtë veproi brigada partizane e udhëhequr nga Rifat Berisha, brigadë kjo që njihej për mbrojtjen e devotshme të popullit shqiptar në mënyrë që të shpëtonte nga maltretimet dhe masakrimet e mëdha të serbo-malazezve. Mirëpo, një veprim i tillë i Rifat Berishës me shokët e tij nuk ju pëlqeu atyre që kishin qëllime tjera dhe jo mbrojtjen e popullatës shqiptare. Për

⁸ Fadil Hoxha, Materiale punimet nga Simpoziumi: *Njësitë e armatosura të Kosovës 1941-45*, Prishtinë 1974.

⁹ *Po aty*.

¹⁰ *Po aty*.

¹¹ Dëshmi e Xhemajli Shalës, Mushtisht, 2001.

¹² *Po aty*.

¹³ Dëshmi e Ragip Berishës, Suharekë, 2000.

këtë arsye kjo brigadë u transferua në Shtime,¹⁴ ndërsa në Suharekë erdhi Brigada V famëkeqe Malazeze, në krye me Gojko Medenicën, i cili më vonë u emërua edhe shef i UDB-së për meritat që tregoi në kryerjen e krimeve në këto anë.¹⁵

Me gjithë rezistencën e organizuar nga këto grupe, nuk u arrit që të ndalohej depërtimi i bandave çetnike dhe brigadave partizane. Kur ato u futën në brendi, Hasan Bllaca, kryetar i komunës së atëhershme të Duhllës, bëri një organizim të ri të vullnetarëve të komunës së Duhllës, duke u përpjekur që të shpëtojë çka mund të shpëtohej. Me propozimin e Qeverisë shqiptare, ndërmoi masa për ta siguruar Grykën e Carralevës nga sulmet sllave-komuniste. Për ta mbrojtur këtë zonë duhej të përgatiteshin rreth 50 deri 60 roje, të cilët duhej të qëndronin tërë kohën aty.¹⁶ Problem në vete ishte se këto grupe nuk kishin armatim të mjaftueshëm, sepse pjesa më e madhe e armatimit ishte dërguan më herët për ta mbrojtur Dragashin.¹⁷

Brigadat partizane, të prira nga ata të cilët rridhnin nga kuzhina e akademisë serbe, me të hyrë në Kosovë dogjën në çdo anë për të lënë mbrapa vetës vetëm shkrumb e hi, duke dashur kështu që të treten njëherë e mirë gjurmët shqiptare të këtyre anëve. Sllavokomunistët e shfrytëzuan rastin të hakmerreshin për gjoja “zullumet që i kanë bërë shqiptarët mbi popullin tonë gjatë këtyre katër viteve”.¹⁸ Pushteti i asaj kohe mbeti në duar të partizanëve serbokomunistë, të cilët në rrethin e Suharekës, ashtu si edhe në tërë Kosovën, filluan me arrestime, torturime e vrasje të të gjithë atyre, që sipas tyre quheshin “kundërshtarë” të regjimit të ri jugosllav.

Kur u vendos brigada malazeze, në komunën e Suharekës, serbët lokalë ndërmorën një sërë aksionesh për të zhdukur,

¹⁴ Dëshmi e Zarife Emërllahut, bashkëshortja e atdhetarit Sadri Enërllahut, 1999, Mushtisht.

¹⁵ *Po aty.*

¹⁶ A.K.Fondi Gjykata ushtarake Prizren: Lënda penale viti 1945-47:nr.1-173 Nr. Kutia I.

¹⁷ A.K.Fondi Gjykata ushtarake Prizren: Lënda penale viti 1945-47:nr.1-173 Nr. Kutia I.

¹⁸ Brahim Graica, *Kujtimet e mia*, Faksimil. I. H. Prishtinë.

përndjekur njerëz që i konsideronin të papërshtatshëm, si për ata, ashtu edhe për pushtetin e ri i cili po vendosej në Kosovë. Kështu vepruan edhe me Sadri Emrullahun dhe 17 bashkatdhetarë të tjerë, të cilët i arrestuan dhe e dërguan në burgun e quajtur “Podrumi i Vuqes”, në Suharekë.¹⁹ Që masakrimi dhe tortura ndaj tyre të bëhej pa u vërejtur nga qytetarët e tjerë, ata i futën në shtëpinë e Marisë (kjo shtëpi ndodhet edhe sot pas postës së vjetër). Kjo shtëpi ishte e përgatitur për gjëra të tilla sepse në katin përdhes serbo-malazezët kishin vendosur lodra dhe këngëtarë, ndërsa në podrum i kishin ngujuar të arrestuarit. Përderisa muzika dëgjohej poshtë në nëntokën e zezë torturoheshin shqiptarët e mjerë dhe thirrjet e tyre mbyteshin nën tingujt e muzikës së katit të parë. Kjo torturë udhëhiqej nga Gojko Medenica, i njohur si kriminel i veshur në petkun e partizanit.²⁰ Këta 18 të arrestuar, u pushkatuan në mesnatën e 7 janarit, pra agun e 8 janarit të vitit 1945.²¹

Pushkatime dhe vrasje të ngjashme ndodhnin gati për çdo natë pasi e deshën lirinë e popullit të përvuajtur. Shumë fshatra mbetën pa veprimtarët e tyre të guximshëm, sepse dora gjakatare e komunizmit sllav ua shoi jetën, e një fat të tillë pati edhe Shaban Nuha, nga Maçiteva. Ai u ftua kinse në bisedime në fshatin Vraniq, por nga atje ai u kthye në arkivol.²² Pati shumë të tjerë të cilët, sikur që ishin Rexhep Idriz Aliu, Rexhë Shaban Aliu, Latif Zeqiri dhe të tjerë, të cilëve një plumb në kokë ua ndërprente veprimtarinë, lirinë dhe jetën.²³ Edhe pjesëtarët e fshatit Reqan, si: Muhamet Veseli, Nuhi Muharremi, Ramë Muharremi, Mehmet Qazimi, Abdyl, Hanife dhe Kadri Veseli, Hamëz Destani, Abdyl Rama dhe Ahmet Hoxha.²⁴ Të gjithë këta njiheshin pishtarë të lirisë, por kësaj dore gjakatare nuk i

¹⁹ Dëshmi e Zarife Emërllahut, bashkëshortja e atdhetarit Sadri Enërllahut, shtator 1999, Mushtisht.

²⁰ *Po aty.*

²¹ *Po aty.*

²² Dëshmi nga Halil Krasniqi, 2000, Maçitevë.

²³ *Po aty.*

²⁴ Dëshmi nga Sadri e Arben Veselaj, 2002, Reqan.

shpëtoi as i riu nga fshati Studençan, Nazif Abedin Gashi, i cili nuk kishte marrë pjesë në asnjë lëvizje apo ballafaqim me pushtetin, sepse mosha e kishte privuar nga kjo e drejtë.²⁵ Në fshatin Papaz, ishin të njohur Rahim Maksutaj, Brahim Maksutaj, Sadik Bardheci, Adem Bardheci dhe Sadri Maksutaj. Ky grup bashkëpunoi me Imer Devetakun.²⁶ Këta u ndihmuan nga fshatarët që të përballojnë urinë dhe motin e ftohtë, por më e dalluara ishte Zelfije Maksutaj. Ajo nuk i shpëtoi syrit të pushtetarëve serbë të asaj kohe. Për veprimtarinë e saj Zelfija u lidhë për lisi në oborrin e saj dhe nga ajo kërkuan që t'i jepte shokët e saj, por këtë ajo nuk e bëri kurrë as edhe atëherë kur u arrestua dhe iu nënshtrua torturave të rënda.²⁷ Edhe në fshatin Mushtish Etem Islami ishte njëri i përzgjedhur nga pushteti serbo-sllav që të njollosej dhe të shpallej si bashkëpunëtor i okupatorit. Ai akuzohej se në periudhën e sundimit gjerman kishte shërbyer si xhandar dhe me këtë rast kishte torturuar e rrahur serbët dhe kishte marrë ryshfet nga vëllai i partizanit të burgosur Milan Kërstiq. Për këto fakte të kurdisura, Etem Islami, dënohet me 5 vjet burg me punë të detyruar, i konfiskohet gjysma e pasurisë si dhe i izolohet familja nga të gjithë të njohurit për sa kohë do ta vuante ai dënimin.²⁸

Dënime të tjera pati edhe në emër të spekulimit e matrapazllëqeve. Kështu nga Pushteti Popullor dënohet Zeqir Mehmeti nga Bllaca, i cili nuk e kishte përkrah LNÇ-në dhe ishte i njohur për aktivitetin kundër saj.

Pas vitit 1945 nacionalistëve filloi t'u ngushtojë rrethi i veprimtimit. Udhëheqësit e organizatave të këtyre veprimtarëve u detyruan të kërkonin strehim nëpër fshatra të ndryshme. Grupi i përbërë nga Rexha i Avdylit (Budakovë), Qorr Ilazi (Reçak), Kadri Avdyli (Buzhalë), u strehua në Vërshec.²⁹

Këto padrejtësi dhe ky okupim i egër që i bëhej Kosovës i

25 Dëshmi nga Maksut Jupaj, arsimtari Studençan, 2000.

²⁶ Emrush Maksutaj, kryetar i fshatit Papaz, 2000.

27 Emrush Maksutaj, kryetar i fshatit Papaz, 2000.

28 A.K.Gjykata e Popullore Prizren, Lëndë penale, 50/45.

29 Marrë nga Jahiri Brahimi dhe Besim Daka, arsimtarë, Vërshec 2000.

shtyri shqiptarët që të organizoheshin rreth lëvizjes Nacional Demokratike të Kosovës e cila u shtri në të gjitha qytetet dhe fshatrat e Kosovës. Atdhetarët nga Komuna e Suharekës ishin të lidhur me degën e Partisë Nacional Demokratike të Prizrenit, e cila udhëhiqej nga Halim Spahiu dhe bashkëpunëtorët e tij: Tahir Dedja, Rifat Krasniqi e të tjerë.³⁰ Formimi i Komitetit Nacional Demokratik të shqiptarëve në Prizren u bë në maj të vitit 1945, i cili pati ndikim në përshejtimin e organizimit të mirëfilltë dhe në qershor të 1945, u mbajt mbledhja konstituive në shtëpinë e Tahir Dedës.³¹ Anëtarët e degës së Suharekës si Sadik Peçani dhe Qamil Jemini, pas një veprimtarie të bollshme, u kapën nga forcat partizane, ku në Gjyqin e Popullit iu shqiptua dënimi me nga 20 vjet burg dhe punë të detyrueshme.³²

Duke qenë se gjendja po vështirësohej një pjesë e mirë e shqiptarëve që ishin në gjendje të luftonin u inkuadruan në brigadat partizane të Kosovës, kryesisht në fillimi i vitit 1944, sepse kështu dëshironin të shpëtonin atë kur dihet fakti se partizanët veç filluan të vendosin pushtetin e tyre nëpër komuna të Kosovës dhe të kundërshtojë këtë pushtet tani ishte vonë dhe rrethanat e krijuara nuk lejonin një zgjidhje tjetër më fatlume.³³

Një pjesë e atyre që nuk dëshironin në asnjë mënyrë të përkrahin këtë pushtet ende vepronin në territoret e Suharekës, të cilët në një mënyrë apo tjetër, gëzonin një përkrahje edhe të disa kryetarëve të komunave dhe në këtë valë prin kryetari i Duhlës Osman Rexhepi. Këtë përkrahje e dëshmon më së miri edhe letra e 13 marsit 1945 që e dërgonte Qazim Bajraktari, përmes korrierit të komunës së Duhlës, Rustem Tahirit, për kryetarin Osman Rexhepi me ç'rast i kërkohej kryetarit që të takoheshin në shtëpinë e Ibrahim Bllacës. Në këtë takim morën pjesë udhëheqësit e Këshillit të

30 E vërteta mbi komitetet Nacional Demokratike Balliste, në: „Rilindja” 21 tetor 1945, Prizren nr. 14.f. 2.

31 A.K.Gjykata e Qarkut Prizren, Lëndë penale P-9-, 1945.

32 A. K.Gjykata e Popullore Prizren: Lëndë penale. 50/45.

33 Dëshmi e Ragip Berishës, Suharekë, 2001.

Bllacës, ku u bisedua kryesisht për përgatitjen e një ushtrie shqiptare. Kjo ushtri, që mendohej të krijohej, sipas Qazim Bajraktarit duhej të jetë: “ushtri që të mos ju shkojë partizanëve, por të vijë me ne, ngase neve kemi lidhje me të gjithë parinë e Kosovës, si dhe me Malësinë e Gjakovës, Lumës si dhe me vetë anglezët”. Ai në mes tjerash u shpreh gjithashtu: “Unë ushtrinë e kam në gjendje gatishmërie, por sa ta filloni ju luftën ne do të vijmë të gjithë. Po ashtu, i kam informuar edhe ata të Kravasarisë”.³⁴

Në rrethanat e krijuara edhe Qazim Bajraktari kishte ftuar në shtëpinë e Sherif Mehmetit, Nazif Mehmetin, Veli Sahitin, Hamdi Sahitin, Murat Sainin, Selim Brahimin, Hasan Bajramin, Sinan Xhemën, Bexhet Sainin, Adem Nebihin, Zeqir Xheladinin, Sali Zeqirin, Xhemshit Sainin, Ali Xhemshit, Ruzhdi Balijs.³⁵ Në takim u lidhë “Besa” në mes të të pranishmëve. Pas këtij akti të shprehjes së moralit dhe dëshirës për ta luftuar të keqen Qazim Bajraktari, Hasan Bllaca, Xhemshit Saini dhe Sherif Mehmeti, vendosën të shkonin në Bllacë për të kërkuar nga paria e fshatit riorganizimin e forcave për luftë kundër partizanëve. Udhëheqësit nacionalistë arritën të organizoheshin në tërë Kosovën, ku nga secili rreth ishin të gatshëm 200 veta. Në këtë Shtab ishin përfshirë: Qazim Bajraktari, Hamit Bislimi nga Lladroviqi, Mulla Adem Hoxha nga Millanoviqi, Sherif Mehmeti nga Grejçevci, kurse shtabet e krijuara në terren do të udhëhiqeshin nga Alush Smajli nga Lloznica, Ukë Sadiku nga Gjurgjevik. Ata, sipas të dhënave pritnin urdhrin nga Shtabi Kryesor, që nuk u realizua asnjëherë.

Një pjesë e kosovarëve u rreshtuan në aradhat partizane që nga fillimi për ta luftuar armikun e përbashkët, por ata gjithnjë kishin frikë nga tradhtia që mund t’ju bëhej më pastaj. Premtimet që i kishin marrë, mbështeteshin në atë se trojet shqiptare do të bashkoheshin, por kësaj teorie ata nuk i besonin fare ose shumë pak. Ata ishin të

³⁴ A.K.Fondi: Gjykata Ushtarake-Prizren , Viti 1945/47. Nr.Lëndës: 1-173. Nr.i Kutisë: I. Deklaratë e Hasan R Bllaca.

³⁵ A.K.Fondi: Gjykata Ushtarake-Prizren , Viti 1945/47. Nr.Lëndës: 1-173. Nr.i Kutisë: I. Procesverbal i Osman Rexhepit.

gatshëm që nëse ky premtim nuk përmbushet do të përpiqeshin që atë ta realizonin.³⁶ Kjo ndrojtje e shqiptarëve që kishin rrokë armët dhe ishin bashkuar në aradhat partizane kosovare, në mënyrën më të tmerrshme u bë realitet.

Për të përligjur futjen nën kthetrat serbe të Kosovës dhe Administrimin Ushtarak serbo-jugosllav të 8 shkurtit 1945, më 10 korrik 1945, organizohet Sesioni i Dytë i Këshillit Nacionalçlirimtarë për Kosovë e Dukagjin në Prizren, me ç'rast pjesëmarrësit nën tytën e armëve u bënë dëshmitarë të aneksimit të Kosovës nga Serbia. Në Konferencën e Prizrenit, që u mbajt për shkëputje të Kosovës nga Shqipëria dhe bashkim me Jugosllavinë, në mesin e të dërguarve nga trevat e tjera të Kosovës ishte edhe përfaqësuesi prej Suharekës, Ibrahim Ukë Thaçi,³⁷ që ishte kundër bashkimit me sllavët.

Mbledhja e Prizrenit cilësohej si akt vetëvendosje, por në realitet ishte vetëm një hedhje poshtë e shkëputjes së Kosovës nga Jugosllavia. Prandaj, në tërë Kosovën shovinistët serbë filluan të aplikonin projektin e përgatitur që në vitin 1941 mbi likuidimin e njerëzve më eminentë.³⁸ Një veprim i tillë ndodhi edhe në Suharekë me rrethinë. Personalitetet më të njohura të komunës së Suharekës, si Mulla Nura dhe Qazim Bllaca, u arrestuan më 24 dhjetor 1944. Mulla Nura lirohet për mungesë provash më 16 korrik, por me akuzat e reja ai dënohet përsëri në vitin 1949 me 9 vjet, por fatkeqësisht vdes në burgun e Nishit, ndërsa Qazim Bllaca dënohet, por dënimi iu caktua ta vuante në Shqipëri, me arsyetimin që veprimtaria e tij ishte e përqendruar në Tiranë.³⁹

Sllavo-komunistët e shfrytëzuan rastin të hakmerreshin për gjoja “zullumet që i kanë bërë shqiptarët mbi popullin tonë gjatë

36 A.K.Fondi: Gjykata Ushtarake-Prizren, Viti 1945/47. Nr. Lëndës: 1-173. Nr. i Kutisë: I. Deklaratë e Hasan R Bllaca.

³⁷ Dëshmi e Ragip Berishës, Suharekë, 2001.

³⁸ Dëshmi e Ragip Berishës, Suharekë, 2000.

³⁹ Parim Kosova, Veprimtaria atdhetare e Mulla N. Gjinocit, në: “Shqipëria Etnike” Nr. 5, Prizren -Orosh 2007, f. 456.

këtyre katër viteve”.⁴⁰ Pushteti i asaj kohe mbeti në duar të partizanëve serbo-komunistë, të cilët në rrethin e Suharekës, ashtu si edhe në tërë Kosovën, filluan me arrestime, torturime e vrasje të të gjithë atyre që sipas tyre quheshin “kundërshtarë” të regjimit të ri jugosllav.

Edhe përkundër asaj që pushteti sllavo-komunist përdorte masa mizore ndaj kosovarëve të pambrojtur nuk mbeti pjesë e Kosovës që nuk u organizuan të mbrohej, por edhe të fitonte të drejtat legjitime të cilat u zhduken me paraqitjen e forcave “çlirimtare” të Jugosllavisë.

⁴⁰ Brahim Graica , *Kujtimet e mia*, Faksimil. I. H. Prishtinë.